

CONTRIBUTIONS OF REGIONAL IDENTITY TO AFFIRMATION OF SOCIO-CULTURAL SUSTAINABILITY

DOPRINOSI REGIONALNOG IDENTITETA AFIRMACIJI SOCIO-KULTURALNE ODRŽIVOSTI

GEIGER, Marija & ZEMAN, Zdenko

Abstract: *Reaffirmation of regional identity is considered as important factor of development and integral sustainability. Culture is important but marginalized part of those process. Environmental aspects of regional and local culture are emphasized – traditional ecological knowledge and practices, local cultural manifestations associated with local nature – as concrete promoters of integral sustainability.*

Key words: *globalization, sustainable development, regional identity, socio-cultural sustainability, biocultural diversity*

Sažetak: *Reafirmiranje regionalnog identiteta bitan je čimbenik razvoja i realizacije integralne održivosti pri čemu je kultura važna, ali marginalizirana komponenta. U radu su istaknuti okolišni aspekti regionalne i lokalne kulture – tradicijska znanja o okolišu, tradicijske uporabe resursa, manifestacije koje simboliziraju lokalne kulturalne veze s okolišnim procesima – kao konkretni promotori integralne održivosti.*

Ključne riječi: *globalizacija, održivi razvoj, regionalni identitet, socio-kulturalna održivost, biokulturalni diverzitet*

Authors' data: Marija **Geiger**, dr.sc., Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zargeb, marija.geiger@pilar.hr; Zdenko **Zeman**, dr.sc., Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zargeb, zdenko.zeman@pilar.hr

1. Uvod: Regionalni identitet – između globalizacije i relokalizacije

U kontekstu suvremenih rasprava u društvenim znanostima i disciplinama pojam identiteta jedan je od prividno samorazumljivih pojmova i/ili koncepata, koji ne uspijeva dospjeti do jednoznačnih, koliko toliko „dovršenih” definicija. Scott & Marshall tvrde kako „nema...jasnog koncepta identiteta u modernoj sociologiji“ (Scott & Marshall, 2005). Ovom ćemo se prigodom prikloniti okvirnom shvaćanju prema kojemu „identitet nije...apstraktna i metafizička bit nego proizvod društvene konstrukcije aktera, grupa i institucija, odnosno, konstrukcija koja je ovisna o danoj društvenoj situaciji, o odnosima moći i o strategijama kojima se ti pojedinačni ili grupni akteri služe kako bi potvrdili svoje individualno ili kolektivno sebstvo“ (Kalanj, 2003). Društveni akteri su pri stvaranju identitetske konfiguracije slobodni od metafizičkih predestinacija, ali su u svojoj slobodi obvezani značajkama društveno-povijesnog konteksta u kojem žive i djeluju (Zeman & Geiger, 2007). Time nastojimo izbjeći zamke esencijalizma i konstruktivizma. U eri novim tehnologijama ubrzane i kulturalno podržane globalizacije, pitanje identiteta postaje jednim od najvažnijih pitanja (Castells, 1997). U tom smislu Castells pravi osnovnu distinkciju između proaktivnih pokreta, koji „smjeraju preoblikovanju ljudskih odnosa na najfundamentalnijoj razini (feminizam, environmentalizam)“ i reaktivnih pokreta, koji se „opiru tehno-ekonomskim silama promjene, a često i proaktivnim pokretima – u ime krajnjih, teško osporivih izvjesnosti (Bog, nacija, etnicitet, obitelj itd.)“ (Zeman, 2004). Riječ je o kompleksnom odnosu i, štoviše, konfliktu između globalizacije i identiteta, koji se manifestira (i) u simultanim trendovima k globalizaciji i relokalizaciji (Thayer, 2003). S jedne su strane na djelu snaže sile homogenizacije, a s druge se strane javljaju pojave i kretanja koji, nasuprot tome, teže očuvanju ili revitalizaciji lokalnih, odnosno regionalnih identiteta.

Regionalni identitet, oslanjajući se na Castellsove koncepcije, definiramo kao vrstu projektivnog identiteta koji društveni akteri konstruiraju tako što si na temelju raspoloživog kulturnog materijala stvaraju novi identitet, koji ne samo da redefinira njihovo mjesto u društvu nego također, in ultima linea, teži i transformiranju cjelokupne društvene strukture. Nezaobilazne, ali ne i jedine sastavnice regionalnog identiteta jesu: zahtjev za decentralizacijom i zagovaranje razvoja utemeljenog na principima integralne održivosti, u čijim temelji stoji imperativ podržavanja biokulturalnog diverziteta.

Lokaliteti i regije razlikuju se po svojim materijalnim i nematerijalnim svojstvima koja su dinamična i promjenjiva, a konstruiranje, očuvanje, modificiranje ili reafirmiranje regionalnog identiteta postaje bitnim čimbenikom razvoja u njegovim ključnim vidovima: ekonomskom, ekološkom, socio-kulturalnom i političkom. Poradi njegove kompleksnosti regionalni je identitet najprimjerenije konceptualizirati holistički i multidimenzionalno.

2. Potencijali regionalne kulture

Razvojne politike i projekti najčešće su fokusirani na dimenzije ekonomskog sustava, ljudskog kapitala i strukture tržišta radne snage, pri čemu se zanemaruje i

marginalizira iznimno važna komponenta – kultura, koja se uglavnom poima kao puka simbolička izvedenica određene regije, ovisna o ekonomskim i drugim iskustvima, a ne kao relativno neovisna snaga. Međutim, zahvaljujući svojoj vlastitoj, autonomnoj snazi, regionalne ili lokalne kulture mogu biti potentnim poligonima autohtona razvoja – time što mogu učinkovito promovirati specifične identitete, jezike i kulture manjina (Brennan, 2005). Pritom se, dakako, postavlja niz pitanja i izazova – ponajprije, kako uskladiti tradiciju, koja nudi autohtonost i autentičnost određena lokaliteta/regije, s jedne strane, i postmoderni kozmopolitizam i sve prednosti moderniteta, s druge strane. Nadalje, kako ojačati i zaštititi pojedine aspekte identiteta, odnosno postići skladnu, konstruktivnu i održivu ravnotežu između njih.

Kultura uključuje razne materijalne i nematerijalne komponente. Osebnost regionalne kulture leži u tome da je ona ukorijenjena, lokal(izira)na, konkretna – ona se oblikuje i razvija na jasno određenom, specifičnom teritoriju. Thayer je katalogizirao specifična obilježja (bio)regionalne kulture (Thayer, 2003), iz čega je moguće razabrati i temeljne vrijednosti koje je regionalna kultura sposobna promovirati. Ponajprije, ona je uokvirena prirodom regije i čvrsto vezana uz nju; zainteresirana je za sav život, i ljudski i neljudski; svedena je na teritorije koje mogu obuhvatiti ljudske percepcije, sklonosti i aktivnosti; usredotočena je na dohvatljive stvari zajedničkog društvenih i prirodnih vrednota; temelji se na komunikaciji licem u lice, koja se odvija u realnom vremenu i prostoru; obogaćuje se kroz horizontalne mreže civilnog angažmana; izgrađena je na postojanju povjerenju usprkos razlikama u mišljenju; počiva na respektu spram lokalne mudrosti i znanja; uspješno balansira između slobode i dužnosti; podržavana je zdravim razumom, kreativnošću, etikom, memorijom i racionalnošću; jednako opunomoćuje sve sudionike; karakteriziraju je pravičnost i socijalna pravda te aranžirani simetrične moći; sposobna je kreirati djelotvorni socijalni kapital; inovativna je u etabliranju institucionalne kooperacije i horizontalnih mreža; promovira reinhabitaciju, odnosno investiranje u budućnost; podupiru je zajednice mjesta i zajednice interesa; promiče kvalitetu života; posjeduje regenerativne moći, brižljivo perpetuirati vrijedne socijalne institucije, ekosisteme i prirodne resurse tijekom vremena; poštuje prirodne granice i sisteme koji su često presijecani nelogičnim, izvanjski nametnutim političkim atribucijama i granicama; sposobna je rasti i prilagoditi se promjenama... Iz navedenih značajki bioregionalne kulture moguće je razabrati da ona može bitno pripomoći artikuliranju i osnaživanju niza elemenata bez kojih ne mogu funkcionirati održivi razvoj i promicanje održiva življenja – okolišnih vrijednosti, biološkog i kulturalnog diverziteta, demokracije, građanske participacije, socijalne pravde.

3. Model integralne održivosti

Otkad je ušao u globalnu intenzivnu uporabu održivi je razvoj definiran na različite načine. Prema jednoj od najšire prihvaćenih definicija, onaj u izvještaju Svjetske komisije za okoliš i razvoj (1987), održivi je onaj razvoj koji izlazi u susret potrebama sadašnjih generacija bez ugrožavanja mogućnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe (Our Common Future, 1987). Održivi razvoj je postojan, trajan i su-prirodan razvoj koji transcendiraju moguću „sebičnost” i „kratkovidnost”,

odnosno kratkoročnost perspektive sadašnjih naraštaja. Radi se o procesu promjena kojima se „korištenje resursa, strukture investicija, orijentacija tehničkog napretka i institucionalne strukture dovode u suglasnost s budućim i sadašnjim potrebama“ (Cifrić, 2002). Iz takvog shvaćanja održiva razvoja slijedi jednostavna, ali iznimno teška zadaća – rast populacije i gospodarski rast moraju se harmonizirati s potencijalima i ograničenjima ekosistema, što znači da se održivi razvoj ne afirmira lako, kao pojedinačni događaj ili odluka, nego funkcionira kao proces osiguravan hrabrim i dosljednim donošenjem teških, ali nužnih odluka, te brižljivom koordinacijom raznih politikâ, institucija i političke volje (Merchant, 1992). Povrh toga, održivost se „ne postiže točnim slijedenjem sasvim određenih recepata, nego kroz otvoreno, pažljivo, obazrivo, fleksibilno, kreativno, osjećajno i voljeno životno stajalište“ (Cifrić, 2002).

Budući da temeljna vrednota održiva razvoja – život sâm – ne ovisi samo o striktno ekološkim čimbenicima, V. Lay promovira model integralne održivosti. Prema tom modelu, valja razlikovati četiri stožerne dimenzije održivosti (Lay, 2007): (1) biološko – ekološka održivost, koja se iskazuje kroz sposobnost društva da se dugoročno samoobnavlja u temeljnim ekološkim karakteristikama (biosfera, hidrosfera, atmosfera, pedosfera) na kojima počiva; (2) ekonomska održivost (društva, države, gospodarstva, poduzeća), odnosno sposobnost da se svojim načinom funkcioniranja obnavljaju i razvijaju u postojećem ili širem opsegu; (3) sociokulturalna održivost lokalne zajednice ili društva, koja se potvrđuje kroz razne oblike ponašanja i promoviranje takvog stanja u društvu koje omogućuje permanentno samoobnavljanje i afirmiranje: osjećaja smisla i ciljeva življenja; društvenih vrednota i praksi koje pridonose socijalnoj integraciji; osjećajima i praksi identiteta, ukorijenjenosti, pripadanja nekoj simboličkoj cjelini; odabirima koji na razini svakodnevnog života vode samorealizaciji; i, na koncu, (4) politička održivost društva i države, koja se ogleda u funkcioniranju društva i države tako da oni samoodređuju svoj kulturalni identitet, uvjete rada i življenja ljudi, odnosno stanovništva koje živi na njezinu teritoriju. Riječ je o osviještenju prakticiranju samoodređenja (Lay, 2007).

Sociokulturalna održivost lokaliteta/regije čvrsto je isprepletana s biološko-ekološkom održivošću – raznolikosti u lokalnoj kulturi često se poklapaju s diverzitetom u lokalnoj prirodi. Kultura se pojavljuje kao točka susretanja ljudi i prirode. Diverzitet u kulturi reflektira diverzitet u prirodi – kulturalna raznolikost jest rezultat uspješne ljudske adaptacije prirodi, odnosno su-razvijanja ljudske populacije u suglasju s prirodnim okolišem.

4. Zaključak: Regionalna kultura kao promotor integralne održivosti

Kulturna baština je važan čimbenik artikuliranja i osnaživanja atraktivnosti konkretnih regionalnih identiteta. Moglo bi se ustvrditi da se regionalni identiteti ponajbolje artikuliraju i afirmiraju upravo kroz razne kulturne tvorbe. Pritom je iznimno važno uočiti i istaknuti okolišne aspekte regionalne i lokalne kulture. Autori, poput Brennan, Gunter & Kroll-Smith, ističu tradicijska znanja o lokalnom okolišu, tradicijske uporabe resursa i prakse te manifestacije koje simboliziraju lokalne

kulturalne veze s okolišnim procesima (festivali žetve, solsticijske manifestacije)... To je vidljivo i u raznim varijantama inicijativa podržavanja lokalnih znanja i praksi kroz proizvodnju lokalne/regionalne hrane, izradu lokalnih proizvoda, prakticiranje održivog turizma... Pri tomu izdvojeno mjesto pripada upravo okolišnim aspektima tih sadržaja. Upravo su ti aspekti lokalne/regionalne kulture vrijedan promotor održivosti jer „cilj 'održivosti' na globalnoj razini ostaje prazna formula; samo veoma ograničenim okvirima i na konkretnom uzoru može se ispuniti supstancom“ – to znači da je za kvalitetnu i efikasnu realizaciju održivosti od izuzetne važnosti lokalno znanje i iskustvo, odnosno komponente regionalne kulture (Cifrić, 2002). Dakle, ako regionalna kultura funkcionira kao promotor integralne održivosti, ona to najbolje čini ako je posve konkretizirana, ispunjena lokalnim/regionalnim sadržajima.

5. Literatura

- Brennan, M. A. (2005). The Importance of Incorporating Local Culture into Community Development, *Dostupno na*: <http://edis.ifas.ufl.edu/FY773> *Pristup*: 10-05-2008
- Castells, M. (1997). *The Power of Identity*, Blackwell Publishers, Malden (USA), Oxford (UK), ISBN 1-55786-874-3
- Cifrić, I. (2002). *Okoliš i održivi razvoj: ugroženost okoliša i estetika krajolika*, Hrvatsko sociološko društvo, IDIZ Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, ISBN 953-6552-40--X, Zagreb
- Gunter, V. J. & Kroll-Smith, S. (2007). *Volatile Places: A Sociology of Communities and Environmental Controversies*, Pine Forge Press, Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Delhi, ISBN 0-7619-8750-9
- Kalanj, R. (2003). Zov identiteta kao prijeporno znanstveno pitanje, *Socijalna ekologija*, Vol. 12, No. 1-2, (siječanj-lipanj, 2003) 47-68, ISSN 1330-0113
- Lay, V. (2007). Vizija održivog razvoja Hrvatske: Prinosi artikulaciji polazišta i sadržaja vizije, U: *Razvoj sposoban za budućnost. Prinosi promišljanju održivog razvoja Hrvatske*, Lay, V. (ur.), 13-52, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, ISBN 978-953-666-53-9
- Merchant, C. (1992). *Radical Ecology. The Search for a Livable World*, Routledge, New York, London, ISBN 0-415-90650-4
- Scott, J. & Marshall, G. (2005). *Oxford Dictionary of Sociology*, Oxford University Press, Oxford etc., ISBN 0-19-860987-6 (978-0-19-860987-2)
- Thayer, R. L. (2003). *LifePlace. Bioregional Thought and Practice*. University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London, ISBN 0-520-23628-9
- WCED (1987). *Our Common Future*, World Commission on Environment and Development. Oxford University Press, Oxford, New York, ISBN 0-674-07442-4
- Zeman, Z. (2004). *Autonomija i odgođena apokalipsa: sociologijske teorije modernosti i modernizacije*. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, ISBN 953-169-098-7
- Zeman, Z. & Geiger, M. (2007). Karizmatična fauna u službi konstruiranja lokalnog identiteta, *Društvena istraživanja*, Vol. 16, No. 6, (studeni-prosinac) 1055-1079, ISSN 1330-0288